

TIBBIY MADANIYATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY MEDIA MUHITIDAGI O'ZIGA XOSLIGI

G.S.Qurbonova

O'zJOKU 2-bosqich tayanch doktranti

Annotatsiya: Maqolada bugungi kunda mass-medianing zamonaviy sura'nlarda o'sib borishi va rivojlanishining aks etishi ifodalari tadqiq etilgan. Hozirgi zamon o'zbek media makoni o'zining tezkorligi, haqqoniyligi va dolzarb mavzularni yoritib borayotgani bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Bu borada barcha sohalarida rivojlanish, yuksalish, o'sish, zamon bilan hamnafas bo'lish, ulkan marralarni zabt etish uchun har bitta sohada alohida keng qamrovli ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Tadqiqot doirasida ixtisoslashgan jurnalistikaning o'ziga xosligi va metodlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ommaviy kommunikasiyalar, sotsial-iqtisodiy, arxitektonika, mass-media, COVID-19, inklyuziv, plyuralistik, ommaviy axborot.

Annotation: The article examines the expressions of the growth and development of the mass media today. Nowadays, the Uzbek media space is of particular importance due to its promptness, truthfulness and coverage of current topics. In this regard, in order to develop, rise, grow, keep up with the times, and achieve huge milestones in all areas, separate comprehensive works are being carried out in each area. Within the framework of the research, the peculiarities and methods of specialized journalism were analyzed.

Keywords: mass communications, socio-economic, architecture, mass media, COVID-19, inclusive, pluralistic, public information.

Абстрактный: В статье рассматриваются проявления роста и развития средств массовой информации сегодня. Сегодня узбекское медианпространство приобретает особое значение благодаря своей оперативности, правдивости и освещению актуальных тем. В связи с этим, чтобы развиваться, подниматься, расти, идти в ногу со временем, достигать огромных успехов по всем направлениям, по каждому направлению проводятся отдельные комплексные работы. В рамках исследования были проанализированы особенности и методы специализированной журналистики.

Ключевые слова: массовые коммуникации, социально-экономические, архитектура, средства массовой информации, COVID-19, инклюзивный, плюралистический, общественная информация.

Kirish va gipoteza

Mamlakatimizda so'z erkinligini ta'minlash, axborot va ommaviy kommunikasiyalar sohasini boshqarish tizimini qayta tashkil qilish, ijtimoiy-siyosiy va sotsial-iqtisodiy rivojlanishning muammoli masalalarini hal etishda ommaviy axborot vositalarining rolini oshirish bo'yicha sezilarli ishlar amalga oshirildi. Shu bilan birga, sohadagi hozirgi holat tahlili media makonda yuzaga kelayotgan

chaqiriqlarga tezkorlik bilan munosib javob qaytarilmayotganini ko'rsatib, mamlakatda amalga oshirilayotgan ulkan miqyosdagi islohotlar to'g'risidagi keng qamrovli ma'lumotlarni o'z vaqtida taqdim etish bo'yicha jamiyat ehtiyojlari axborot sohasidagi ishlarni sezilarli darajada oshirishni, davlat organlari va tashkilotlarining axborot xizmatlari, ommaviy axborot vositalarining faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishni taqozo etmoqda. [SH.M.Mirziyoev, 27.06.2019 y, N PQ-4366] XXI asr jahon hamjamiyati tomonidan "axborot kommunikatsiyalari asri" deya e'tirof etilmoqda. Bunday sharoitda bilim, axborotga egalik ishlab chiqarish va iqtisodiy aloqalar ustidan hukmronlik qilish imkonini beradi. Kompyuter madaniyatining kirib kelishi tufayli insonning o'z ustida ishlashiga, o'z malakasini oshirishga intilishiga asoslangan fikrlashning, bilim olishning yangi ko'rinishi yuzaga keldi. [N.Qosimova, N.Toshpo'latova, N.Shofayzieva, N.Muratova, 2008, 5-6]. Bugungi kunda Internet va zamonaviy mass-media jadal sura'tlarda rivojlanib o'sib bormoqda. Internet va zamonaviy media sharoitida har qanday kishi axborot muallifi/ham muallifi va tarqatuvchisi bo'lishi mumkin. Bu turdagi faoliyatni amalga oshirish uchun jahon hamjamiyati tomonidan barchaga axborot berish vositalaridan foydalanish bo'yicha teng imkoniyat yaratish usullari ishlab chiqilmoqda. Hukumatlar bu borada ish olib bormoqda va o'z qonunchilik hujjatlariga axborot almashinuvi sohasidagi huquqiy munosabatlarni, ma'lumotlarni olish va tarqatish bo'yicha huquqni, alohida shaxslarning chop etilgan materiallar bo'yicha majburiyatlari va mas'uliyatini tartibga soluvchi turli me'yorlarni kiritmoqda. [I.V.Jilavskoy, 2015, 236]. Internet tarmog'ining kengayib borishi bevosita matbuot nashrlariga ham ta'sir ko'rsatib, gazeta va jurnallarning elektron shaklga o'tish jarayonini kuchaytirmoqda. Bugun matbuot do'konlarida tizilishib turgan odamlar navbatini uchratish mahol, biror axborot ilinjida gazeta-jurnal varaqlashga ham tobora ehtiyoj kamaymoqda. Internet imkoniyatlaridan erkin foydalanuvchilar bu borada keng qulayliklarga ega. Negaki, endilikda yangiliklar yoki o'zingizni qiziqtirgan maqolalarni o'qish uchun smartfonga kerakli tahririyatning mobil ilovasini yuklab olish kifoya. Bundan tashqari, internet nashrlari, ijtimoiy tarmoqlar orqali ham muntazam ravishda yangiliklardan xabardor bo'lib borish mumkin. Bu so'nggi ma'lumotlarni tezkor bilib olish hamda vaqtni tejashga yordam beradi.

Garchi internet OAV dunyoning ko'plab rivojlangan davlatlarida ommalashib ulgurgan bo'lsa-da, ulardagi bosma nashrlar adadi ham shunga muvofiq havas

qilgulikdir. Aholi o'rtasida sog'lom muhitni mustahkamlash, aholi o'rtasida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish bo'yicha kundalik-joriy ishlarni tashkil etish, shuningdek, sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish sharoitida tibbiy madaniyatni oshirish markazlari vazifasini o'tash, aholi o'rtasida turmush madaniyatini shakllantirish, oilaning tibbiy madaniyatini oshirish masalalari bilan bevosita shug'ullanish va bu sohada ommaviy axborot vositalarini kenroq jalb qilish sohaning rivojlanishiga muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Yurtimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etish uchun bizga zamonaviy ilm va yana bir bor ilm, tarbiya va yana bir bor tarbiya kerak. Bugungi va ertangi kunimizni, yoshlarimiz taqdirini hal qiladigan yuksak malakali muallim va murabbiylar, professor-o'qituvchilar, haqiqiy ziyolilar kerak. Bir vaqtning o'zida yangiliklar yoza oladigan, intervyu olish, tasvirga va videoga tushirish mahoratini uddalab, ularni chop etish yoki efirga uzatish uchun materiallar tayyorlaydigan universal jurnalistlarni etishtirish hozirgi kunda juda muhim. Hozirgi kunda tibbiyot sohasida ham etuk jurnalistlarni tarbiyalash juda muhim va jamiyat taraqqiy etishida katta ko'prik bo'lib xizmat qila oladi. Ommaviy axborot vositalari har sohada ilg'or qadamlar bilan odimlamoqda, bu esa jamiyatning yuksalishiga, kamol topishiga, sog'lom muhitning shakllanishiga poydevor bo'ladi.

Metodlar va manbalar

Inson oladigan axborotlarning turlari ham bizni o'rab turgan olam kabi xilma-xildir. Inson oddiy, kundalik turmush axborotidan tashqari ma'lum tartibga solingan axborotlar orqali ham ish ko'radi. Bularga ta'lim-tarbiyaviy axborotlar, kasbiy axborotlar, ilmiy axborotlar, badiiy-estetik axborotlar va boshqalar kiradi. Jamiyatni boshqarishda esa o'ziga xos turdagi axborotlar – ijtimoiy-siyosiy, xalqaro, xarbiy, maxfiy va boshqa axborot turlari qo'llaniladi. Bular orasida ijtimoiy axborotlar alohida o'rin tutadi. Ijtimoiy axborotlar jamiyat uchun jamiyat haqida axborot yetkazishdan iboratdir. [M.Xudoyqulov,2011,30-33]. Filologiya fanlari doktori, professor Fayzulla Mo'minovning yozishicha, axborot almashishga bo'lgan ilk ehtiyoj Rim imperiyasidagi yuqori tabaqalarni boshqarishni muvofiqlashtirish tufayli paydo bo'lgan. Keng siyosiy axborot almashishlar siyosiy harakatlardan ko'ra, asosan, xo'jalik-iqtisodiy, shaxsiy, maishiy va biror narsani anglash maqsadlarini e'tiborda tutgan. Gips taxtachalarga hukumat qarorlari haqidagi xabarlar ham unda qisqa qilib yozib qo'yilgan. Bu yerda hamma narsa batafsil yozilmaganki, bunda yozma publitsistikaning an'analari ko'zga tashlanadi: ya'ni "hukumatga noma'qul

faktlar haqida hech narsa deyilmagan”. XV asrdan keyingina gips taxtachalar o‘rni yengil, qulay va tezlik ko‘paytiriladigan qog‘oz varaqalar egallay boshlagan. [F.Mo‘minov,2019,428-429]. Jurnalistikada ixtisoslashuv eng murakkab va dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Sotsiologiya fanining otalari Tamber va Prentuis, Veber, Dyurkgeym singari olimlar ixtisosliklarni yo‘nalishi va asosiy rolga qarab o‘zaro ajratib chiqishgan. Jurnalistikada ixtisoslashuvni keskin chegaralash yoki farqlash qiyin masala. Chunki ilmiy adabiyotlarda jurnalistikaning o‘ziga turlicha ta’rif beriladi. Jurnalistikada ixtisoslashuv masalasiga ilk bor Xalling va Manchini kabi tadqiqotchilar oydinlik kiritishgan. Xallingning fikrlari quyidagilarga asoslangan: Jurnalistikada sof tijorat va siyosat omillaridan xolis. Bundan tashqari, jurnalistika an’anaviy sohalar, jumladan, qonunshunoslik, tibbiyot, arxitektura, muhandislik kabi aniq kasblardan farq qiladi. Xalling va Manchini jurnalistik faoliyatning asosiy faoliyatlari sifatida quyidagilarga e’tibor qaratishadi: mustaqil faoliyat yuritish, aniq kasb normalari hamda jamoatchilikka xizmat qilish. [Karin Wahl-Jorgensen,Thomas Hanitzsch,2009,48].

“Yaxshi so‘z tarbiya va salomatlikning asosidir” degan fikrlar ilgari surilgan. So‘z – odamning fikrini, istaklarini anglatuvchi vosita, inson tafakkuri ham aynan shu zabon orqali namoyon bo‘ladi. Kishilarning mehr-muxabbati ham, qahru g‘azabi ham bevosita so‘zlarda o‘z aksini topadi. So‘z borki, yaxshilikka xizmat qiladi, so‘z borki, borliqni qorong‘u zulmatga aylantiradi. – So‘z – shifo. Har bir so‘z yaxshilikka xizmat qilsa, so‘zlar jismimizga malham bo‘ladi. So‘zning qudrati ham mana shunda.[N.Elmirzaeva, 2017,33-34].

Natijalar

Bugungi o‘zbek jurnalistikasi jahon axborot makoni arxitektonikasiga tarkibiy bo‘lim sifatida kirib borar ekan, axborotning zamonaviy janrlari va shakllaridan foydalanishni joriy etish masalasi davr talabidir. Ya’ni, axborot matniga ortiqcha bezak berish, so‘zlarni keragidan ortiqcha ishlatish tavsiya etilmaydi. Chunonchi dunyo axborot maydonida paydo bo‘layotgan zamonaviy janrlarning barchasi qisqalikka va tezkorlikka yo‘naltirilmoqda. Eskicha, siyqa yoki amorf (o‘lik) usullarning davri o‘tdi [J.Razzaqov,2020,38].

Hozirda har bitta sohada alohida keng qamrovli ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Masalan: birgina tibbiyot sohasida amalga oshirilayotgan kenr qamrovli islohatlarni oladigan bo‘lsak, bunda aholi salomatligini mustahkamlash, tibbiy

madaniyatni shakllantirish insonlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini keng joriy qilish uchun bir qancha qonun va qarorlar tadbiiq etilmoqda. Bularning barchasi inson qadri uchun, chunki sog'lom muhitda sog'lom fikrlar shakllanadi. Muhtaram Prezidentimiz tashabbuslari bilan inson qadri yuksak qadriyat darajasida e'tirof etilmoqda. Sog'lom muhitni shakllantirish, kelajagimiz bo'lgan yosh avlodlarga poydevor yaratish har birimizning yuksak burchimiz hisoblanadi. Butun dunyoda global muammoga aylanib borayotgan pandemiya COVID-19 sharoitida kasallikning oldina olish va jismoniy tarbiya va ommaviy sport bilan muntazam shug'ullanish hamda sog'lom turmush tarzi bo'yicha hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish to'g'ri ovqatlanish tamoyillariga amal qilish, sog'lom turmush tarzini shakllantirishga xizmat qiladi. Biz axborot jamiyatida yashayapmiz. Har kim o'z yumushi bilan band. Biroq axborotga bo'lgan ehtiyoj hech qachon yo'qolmaydi. Axborot iste'molchisi esa hamisha o'zini qiziqtirgan xabarlarnigina qabul qiladi. Jurnalist uzatayotgan axborot aniq va to'laqonli bo'lishi kerakligini taqozo etadi. [E.P.Proxorov,2005,6]. Zamonaviy jurnalistik tafakkurni shakllantirish, jurnalistni OAV tizimi talab-ehtiyojlariga mos keladigan amaliy, ijodiy faoliyatga tayyorlash bugungi kunning eng muhim vazifalaridandir. [A.V. Parshakova,2013,14]. Insonni axborot jamiyatda yashashga axborot orqali tayyorlash muammosi an'anaviy ravishda xalqaro hamjamiyat va eng avvalo, xalqaro tashkilotlar diqqat markazida turadi. YUNESKO media va axborot savodxonligi rivojlanishiga ko'maklashadi va uni "inklyuziv, ochiq, ishtirokchi va plyuralistik bilimlar jamiyatini barpo etish uchun zamin" deb hisoblaydi. Bugungi axborot bilan to'yingan jamiyat va chegarasiz axborot almashinuvi sharoitida jurnalistlarning xolisligi va mediasavodxonligi masalasi o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

O'zbekistonda aholi tibbiy madaniyatini oshirishda mass-medianing o'rni beqiyos hisoblanadi. Chunki, radio-televideniya orqali uzatilayotgan qiziqarli ko'rsatuv va eshittirishlar, oilalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, mahalla aholisi va yoshlar o'rtasida tibbiy madaniyatni oshirish va sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish sharoitida tibbiy madaniyatni oshirish markazlari vazifasini o'tash, aholi o'rtasida turmush madaniyatini shakllantirish, oilaning tibbiy madaniyatini oshirish masalalari bilan bevosita shug'ullanish va bu sohada ommaviy axborot vositalarini kenroq jalb qilish sohaning rivojlanishiga muhim omil bo'lib xizmat qilishiga bevosita bog'liqdir.

Mamlakatda amalga oshirilayotgan ulkan miqyosdagi islohotlar to'g'risidagi keng qamrovli ma'lumotlarni o'z vaqtida taqdim etish bo'yicha jamiyat ehtiyojlari axborot sohasidagi ishlarni sezilarli darajada oshirishni, davlat organlari va

tashkilotlarining axborot xizmatlari, ommaviy axborot vositalarining faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishni taqozo etmoqda. O'z rnatilgan tartib-qoidalarga rioya qilgan holda, o'zlari to'plagan axborot resurslarini qayta ishlab, keng ommaga etkazib berish borasida davr talabidan kelib chiqqan holda, taklif va tavsiyalarga asoslanib, ish olib borilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi. Aholining tibbiy madaniyatini oshishi nafaqat fuqarolarning uzoq umr ko'rishi, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligi, xususan komil insonni tarbiyalashning asosiy omilidir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Elmirzaeva N. "Yaxshi so'z tarbiya va salomatlikning asosidir" – T.: Shifo-info, 2017. – 33-34 b. (murojaat sana: 08.07.2022).
2. Mo'minov F. Antik davrda jurnalistikadan oldingi ko'rinishlar. – T.: "O'zbekiston", 2019. – 428-429 b.
3. Muratova N., Qosimova N., Toshpo'latova N., Shofayzieva N. Bosma OAV tahririyatlari uchun o'quv qo'llanma. – T.: "O'zbekiston", – 2008. –5-6 b.
4. Dianna Smith. Introduction to journalist. – USA.:2010.–7.P.
5. Жиловский И. В. "Медиа образование"— М.: МПГУ, 2015. — 236 с // Медиа образование 2015: Сб. Трудов все российского форума конференций Медиа информационная грамотность для всех.
6. Razzaqov J. «Ro'znomani o'ldirmaslik uchun kurashganmiz, xolos». – 2019. – 28-29 b.
7. Razzaqov J. «O'qish boshqa, uqish boshqa». 2020.– 90-96 b. – № 2 [Elektron manba] <https://pv.uz/> 02.05.2020 (murojaat sana: 08.05.2023).
8. Razzaqov J. «Ro'znomani ta'minlash hamda davlat organlari va tashkilotlari axborot xizmatlari faoliyatini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar» to'g'risida 27.06.2019 y. N PQ-4366. // [Elektron manba] <https://ictnews.uz/10/04/2019/publishing/> (murojaat sana: 15.04.2023).
9. Прохоров Е.П. Введение в теорию журналистики, 2005. – 6 с.
10. Паршакова А. В. Медиа и информационная грамотность в обществах знания, — М.: МЦБС, 2013.. — С. 14.
11. Худойқulov.М, Журналистика va publitsistika. T.: "Tafakkur", 2011. — 30-33 b.
12. Wahl-Jorgensen K, Hanitzsch T. The handbook of journalism study. International Communication association. New York, 2009. – 48 R.

